

Historie kostela sv. Anny v Bořeticích

sepsal PhDr. Antonín Grůza

V letošním roce si připomeneme už 790. výročí první písemné zmínky o naší obci. Ta zpráva pochází z roku **1222** a je zaznamenána v tzv. listině přítlucké. Vyplývá z ní, že toho roku Bořetice už existovaly, zvláště ta část, které říkáme *Dědina*, že hlavním představitelem vesnice byl tehdy dědičný rychtář Vít. Ale o existenci zdejšího kostela v ní není ani slovo. Kromě bořetického rychtáře jsou v té listině uvedeni i jiní spolehlivá svědkové, zvláště faráři z blízkého okolí Přítluk, protože se jednalo o založení tamější fary. Kdyby toho roku na tomto místě, na mírném návrší jihozápadně od vesnice, byl stál už prvotní farní kostel, byl by v té listině namísto rychtáře Víta uveden tehdejší bořetický farář. Tím není ovšem vyloučeno, že už ve 13. století tu mohl být kostelík menší, filiální, tedy podřízený některé faře v okolí – například v Kobylí nebo v Podivíně. A opravdu, jisté okolnosti potvrzují, že zde, kde se právě nacházíme, stál kamenný kostelík uprostřed hřbitova už ve středověku, dokonce již v údobí rané gotiky. O tom nemáme sice konkrétní písemné zprávy, napovídá to však nedávný archeologický průzkum, při kterém byl objeven půdorys presbytáře čili kněžiště toho kostelíku, ve středověku tradičně obráceného k východu, tedy orientovaného. Můžete ho vidět vyznačený v dlažbě před východním vstupním portálem tohoto našeho kostela, jehož další zbytky by se mohly najít pod touto kostelní dlažbou.

Jak už jsme si řekli, ze 13. a 14. století nejsou o tom kostele žádné písemné zprávy. Teprve v roce **1499** byl učiněn zápis do zemských desek brněnských, že toho roku pan *Herald z Kunštátu odstoupil Bořetice s vinným desátkem a s vinnými horami své choti Magdaleně z Lomnice, která jej vzala na spolek*. Ten vinný desátek, tedy desetinu úrody vinných hroznů, byli tehdejší majitelé Bořetic povinni odvádět bořetické faře. Z toho vyplývá pak jednoznačný závěr, že ten malý gotický kostelík, jehož přibližnou podobu archeologové vypátrali, se někdy v 15. století stal už kostelem farním, že tedy někde v jeho blízkosti stála fara. Zsvěcení našeho kostela svaté Anně předpokládáme už od jeho vzniku. V naší zemi se totiž annenské patrocinium šířilo, spolu s úctou mariánskou, ponejvíce od 13. století. Určitou zásluhu na tom měly také rytířské řády, které k uctívání svaté Anny podnítila staletá východní, byzantská tradice, s níž se při svých aktivitách ve Svaté zemi, Palestině, setkávaly. V tomto směru mohl být pro zsvěcení bořetického kostelíku rozhodující vliv řádu templářských rytířů, který měl svou komendu, tedy opevněné sídlo v nedalekých Čejkovicích už v roce **1248**. Tuto domněnku podporuje i skutečnost, že v době po třicetileté válce se Bořetice staly významným poutním místem pro celou jižní Moravu. Zbožné poutě ke svaté Anně v Bořeticích začaly podle všeho nejspíš už v pozdním středověku, v 15. století, a svůj protějšek měly jedině na Moravě severní, ve Staré Vodě u Libavé, která byla cílem zbožných poutníků také vždy o svátku sv. Anny, 26. července.

Historie annenského kostelíku v naší obci nebyla však vždycky tak radostná jak písně poutníků. Jeho kamenná jednolodní stavba přežila sice ještě i celé 16. století, kdy se do Bořetic přistěhovali četní jinověrci, takzvaní novokřtěnci, jimž naši předkové říkali *habáni* a kteří měli svůj sbor uprostřed *Dědiny*. Neodolala však roku **1605**, kdy ji, uprostřed léta, 16. července, zničili, spolu s blízkou pánskou tvrzí, ozbrojené tlupy *Bočkajovců*, žoldněrů sedmihradského knížete Štěpána Bočkaje, protestantského vyznání, který v letech 1604 – 1606 vedl za pomoci Turků ozbrojené povstání proti katolickému císaři Rudolfovi II. Krutí a bezohlední Bočkajovci zanechali za sebou spoušť i jinde v okolí – v Kobylí, Bílovicích, Podivíně. Naše obec byla náhle, bezprostředně před každoroční poutí, bez kostela i bez faráře, který uprchl do sousedních Pavlovic, jejichž starý kostel sv. Kateřiny zůstal zatím zachován. Na nedělní bohoslužby, ke křtům, sňatkům a velikonoční zpovědi docházeli Bořetičané celých dalších 18 let do Velkých Pavlovic. Když pak v roce **1623** byl za nájezdu dalších uherských povstalců, tentokrát vojsk magnáta Gabriela Bethlena, zničen, mohli naši předkové docházet dalších 20 let jen do farního kostela sv. Jiří v Kobylí. Ten byl ovšem na konci třicetileté války, roku **1643**,

zpusťošen ťv'edsk'ými vojťky. A tak nezbylo v'ěřic'ím z Bořetic, než aby absolvovali pravidelnou dlouhou, na podzim a v zimě obtížnou cestu až do zachovalého farního kostela sv. Petra v Podivíně. Při našem dnešním pohodlném způsobu života sotva plně pochopíme hloubku víry, oddanost i houževnatost Bořetičanů, kteří vydrželi až do roku **1686**, tedy dalších 43 let, o svátcích a nedělích docházet pěšky nebo dojíždět povozem s koňským spřežením do kostela tak vzdáleného, a to polními cestami, buď přes Bílovice, nebo přes Pavlovice a Rakvice. Štěrkokované silnice v tomto kraji ještě nebyly a ty cesty bývaly na jaře a na podzim doslova rozbahněné. Proto si bořetický rychtář s purkmistrem a radními stěžovali u vrchnosti nebo později přímo u biskupské konsistoře v Olomouci, kam ve smyslu duchovní správy tehdy náleželi. Od roku **1617** patřily Bořetice k panství hodonínsko-pavlovickému, které držel nejprve Zdeněk Žampach z Potnštejna, po roce **1630** pak jeho syn Jan Burian Žampach. Oba byli tvrdí a nesmlouvaví ke svým poddaným. Ačkoliv byli katolíci, stav kostelů na jejich panství je za té války příliš nezajímal. Po smrti Jana Buriana Žampacha v roce **1647**, bylo celé panství až do roku 1650 bez vrchnosti. Potom je však zakoupil slezský hrabě Fridrich Leopold z Oppersdorfu. S vlastnictvím takového panství byla spojena i povinnost patronátní a právo podací. Olomoucký biskup proto na hraběte Oppersdorfa naléhal, aby ve své nové državě dal obnovit poničené kostely. Oppersdorfova manželka, hraběnka Anna Helena Jakardovská ze Sudic na Opavsku, vdova po Janu Burianu Žampachovi, se velice zasazovala o to, aby její manžel dal znovu postavit právě kostel v Bořeticích, zasvěcený její patronce. Zemřela však už v roce **1661**, aniž se jí to podařilo.

Teprve v roce **1680** dal hrabě z Oppersdorfu od základů budovat dnešní kostel v Bořeticích, a to v duchu raného baroku. Je pozoruhodné, že byl projektován jako prostorný chrám pro poutníky, neúměrně velký jen pro naši malou, po třicetileté válce skoro vyliďněnou vesnici. Tehdy stavitel chrámů středověké pravidlo o takzvané orientaci již nedodržovali, a proto bylo určeno, aby kostel směřoval kněžištěm k severu a jeho věž byla na straně jižní. Začalo se stavět na místě zcela zbořeného dřívějšího kostelíka. Jak i dnes vidíme, do kostela vedly dva vchody: jeden jižní, s předsíní pod věží, druhý, východní, z boku, od vesnice. Kostel se stavěl v celé své délce, od základů nahoru. Podle zpráv bylo však jeho dovedeno jen do výše asi dvou metrů, tedy pod okna. Pak, asi po roce byla stavba z finančních důvodů zastavena a kvůli jeho smrti v roce 1692 nebyla dokončena. Hrabě dal totiž v letech **1676 - 1677** přednost městečku Velkým Pavlovicím, kde vystavěl nový, barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie, který se stal roku **1686** kostelem farním. Tak zcela minimalisticky vyhověl požadavku biskupství, aby zajistil řádnou duchovní správu i v této části hodonínsko-pavlovického panství. A Bořetičané docházeli pak k bohoslužbám a svátostem do farního kostela ve Velkých Pavlovicích. Bylo to sice mnohem blíže než předtím do Podivína, zato však měl tento stav přetrvat mnohem déle.

Teprve v roce **1725** se rozhodla nová majitelka hodonínsko-pavlovického panství, kněžna Marie Antonie z Lichtenštejnu, bořetický kostel dostavět a vybavit třemi oltáři, kazatelnou, snad i křtitelnicí a hudebním kůrem s malými varhanami. Kostel měl tehdy pouze jednu sakristii, a to na straně západní. Z ní se po schůdkách vstupovalo na kazatelnu. Jeho věž, pod kterou vedl (jako dnes) hlavní vchod do kostela předsíní, takzvanou žebračkou, byla pravděpodobně završena vysokou barokní bání, a tak vévodila širému kraji. Chrám svaté Anny zůstal sice jen kostelem filiálním, podřízeným faře ve Velkých Pavlovicích, zato však získal znovu postavení poutního místa. Kolem roku **1750** se poutě ke svaté Anně v Bořeticích počítaly mezi 40 nejvýznamnějších poutí na celé Moravě. V archívních fondech olomouckého biskupství, do jehož diecéze náležela celá Morava do roku **1777** (od té doby byla však jižní a západní část země pojata do nové diecéze brněnské), je mnoho dokladů o pořádání poutních procesí do Bořetic, zvláště těch s kněžským doprovodem, z mnoha obcí v širokém okolí. K omezení poutí došlo ovšem za vlády císaře Josefa II., okolo roku **1784**, kdy dal zrušit četné kláštery. Úpadek péče o církevní stavby v našem kraji souvisí snad i s tím, že od poloviny 18. století do roku **1850** vlastnila celé hodonínsko-pavlovické panství přímo císařská rodina ve Vídni.

Bořetický kostel bohužel od konce 18. století pozvolna chátral, při nějaké vichřici přišel o střešní bání na věži a snad dokonce přestal načas sloužit svému náboženskému účelu. Podle svědectví starší

literatury byl kolem roku **1835** už tak sešlý, že vyžadoval důkladnou stavební obnovu. K té došlo asi v roce **1840**. Právě při té opravě byla kostelní věž nově zastřešena takzvanou *vlašskou čepicí* a zřejmě byla také vybudována nová sakristie, přistavěná k půlkruhovému závěru kostela ze severní strany. Tyto stavební změny v podstatě nenarušily barokní sloh našeho druhého chrámu a určují jeho charakter v podstatě dodnes. Snad až na některé úpravy po druhé světové válce, když např. v roce **1947** byla zmenšena *stará sakristie* ubouráním jednoho klenebního pole.

Tento kostel sv. Anny se stal opět kostelem farním až v roce **1879**. Tehdy byla v jeho blízkosti vybudována fara, kde zahájil svou pastorační činnost P. Augustin Vaněk, první z novodobých bořetických farářů. Kolem roku **1900** se také on přičinil o to, že náš kostel byl nejenom opraven, ale i nově vybaven vysokými oltáři v historizujícím stylu, které zčásti zdobí tento stánek Boží dodnes. Hlavní oltář má převážně sochařskou výzdobu: uprostřed vévodí sousoší svaté Anny s mladičkou Pannou Marií a tento typ zobrazení označujeme jako *Výchova Panny Marie*. V postranních nikách jsou sochy apoštola svatého Petra na jedné straně a svatého Pavla na druhé. Podobně sochařsky zdobeny byly oba tehdy nové boční oltáře: vlevo Panna Maria Bolestná, vpravo Kristus Trpící typu *Ecce homo* (Ejhle člověk). Staré boční oltáře byla jiné. Jejich středem byly rozměrné olejomalby v širokých dřevěných, typicky barokních rámech, zpodobující vlevo Bolestnou Pannu Marii, vpravo Anděla Strážce. Dlouhá desetiletí visely pak ty samotné obrazy v předsíni jižního vstupu do kostela, potom byly uloženy na faře.

Jak patrně, stručná historie tohoto našeho kostela nemůže popsat všechny jeho osudy, stavební proměny nebo změny v jeho interiéru a zařízení. Vynechali jsme například historii zvonů na jeho věži nebo příběh okolního hřbitova, který zde býval rovněž už ve středověku. Ale snad jsme si alespoň trochu uvědomili, jak bohaté jsou dějiny bořetického kostela, jak málo jsme o nich dosud věděli a také, jak významná kulturní památka na tomto místě naši obec reprezentuje.